

3.2. Les grans festes ateneses: Les Panatenees i les Grans Dionísies.

3.2.1. Les festes i els jocs.

Hi havia a Atenes uns seixanta dies festius a l'any, en els que se celebraven festivals en honor als déus. En ells intervenien tant ciutadans com metecs, dones i homes, xiquets i esclaus. En molts es realitzaven processons, i la majoria acabava amb un sacrifici públic, seguit d'una festa. La més gran de totes les processons està representada en el fris del Partenó.

El sacrifici se celebrava en l'altar, que es trobava fora dels santuaris, seguint els ritus propis de cada culte. El sacerdot i els animals per al sacrifici lluien garlandes. Després d'una crida per al silenci sagrat, s'arruixava l'altar i als participants amb aigua. El sacerdot escampava llavors grans sagrats sobre el cap d'un dels animals, li tallava un floc de pèl que cremava en el foc de l'altar. Els seus ajudants alçaven l'animal i l'atordien amb el colp d'un garrot. Llavors, mentre sonava la música, el sacerdot el degollava i arreplegava la sang en un plat, que després era abocada sobre l'altar a manera d'ofrena. A continuació, s'escorxava i esquarterava l'animal sacrificat. Les parts no comestibles (els ossos més grans embolicats en greix) es cremaven en l'altar, com a ofrena per als déus, i la resta es torrava i es repartia entre el poble. Així, déus i homes compartien el festí del sacrifici.

Cada festival tenia el seu propi ritual, molts, potser tots, se celebraren amb música i dansa.

3.2.2. Les Panatenees.

En les **Panatenees**, el festival més gran d'Atenes en honor de la seua deessa protectora Atenea, celebrat en el mes d'Hecatombeó¹, hi havia una gran processó representativa de les diferents seccions de la societat atenesa i cada metec marxava o anava a cavall des del Ceràmic (al nord-oest d'Atenes) a través de l'àgora fins a l'acròpolis. Se seguien sacrificis com els descrits més amunt. La nit anterior, cors de joves i donzelles

¹ L'any començava en la primera lluna plena posterior al solstici d'estiu, així Hecatombeó equival aproximadament al mes de juliol del nostre calendari actual.

celebraven un “festival nocturn” – *pannychis*². Es distingien les *Petites Panatenees*, anuals, de les *Grans Panatenees*, celebrades en el tercer any de cada olimpíada, i duraven quatre dies. Les *Grans Panatenees* també incloïen competicions atlètiques i musicals importants (*agōnes*), obertes a tota Grècia i que duraven diversos dies, els vencedors de les quals rebien premis en metàl·lic o oli d'oliva contingut en les característiques àmfores panatenaiques. Els jocs van ser afegits a les Panatenees en el s. VI a.C. (circa 566).

CALENDARI FESTIU ATENÈS				
Hecatombeó (juliol)	Metagitnió (agost)	Boedromiό (setembre)	Pianopsiό (octubre)	Posideό (desembre)
<p>◆ Cada quatre anys, entre els dies 8 al 20, <i>Grans Panatenees</i>, en honor a Atenea. Cada any tenien lloc les <i>Panatenees</i>, en honor de la mateixa deessa i amb les mateixes cerimònies.</p> <p>◆ Programa d'actes: (<i>vid. supra</i>)</p>	<p>◆ Cada quatre anys, <i>Grans Eleusines</i>, en honor d'Apol·lo.</p> <p>◆ Programa d'actes: Grans competicions atlètiques</p>	<p>◆ Entre la segona meitat de setembre i el dia primer d'octubre, <i>Grans misteris d'Eleusis</i>, en honor de Demèter i Persèfone.</p> <p>◆ Programa d'actes: Processó des d'Atenes fins a Eleusis, on se celebraven rituals en honor a les deesses (p. ex., una pantomima del mite de Persèfone i la seua cerca per la seua mare Demèter)³.</p>	<p>◆ Festa a Apol·lo, demanant la seua benedicció per a les collites.</p> <p>◆ Programa d'actes: El dia 7, un grup de xiquets amb un ram d'olivera o llorer, amb fruits i llana, recorrien les cases demanant una contribució per a la festa. Després es penjava la branca en la porta de la casa fins a l'any pròxim.</p> <p>◆ dels dies 11 al 13 del mateix mes, les <i>Tesmofores</i>,</p>	<p>◆ Dia 26, festival anomenat <i>Haloa</i>, dedicat a Demèter però amb fort influx dionisiac.</p> <p>◆ Programa d'actes: Cerimònies màgiques per a aconseguir la fertilitat: es provava el nou vi en un banquet i processó final en honor de Posidó.</p>

² *Pannychis* era un festival que durava tota la nit, amb ritus apropiats per a la deïtat i en el quals sovint s'inclouïa banquets, himnes i danses per a Atenea Polias en les Panatenees i per a Àrtemis en les Tauropolia.

³ Segons el mite, Persèfone (la Proserpina romana) fou raptada pel seu oncle Hades, i la seua mare Demèter inicià una recerca arreu del món. A la fi, per intervenció de Zeus, pogué recuperar-la al menys durant una part de l'any.

			en honor a Demèter i Persèfone, les festes més esteses de Grècia i a la que només podien assistir dones.	
Gamelió (gener)	Antesterió (febrer)	Elafebolió (març)	Targelió (maig)	Esciroforiό (juny)
<ul style="list-style-type: none"> ◆ del 12 al 14, festes <i>Lenees</i>, dedicades a Dionís. ◆ Programa d'actes: Se celebraven representacions teatrals. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ dels dies 11 al 13, les <i>Antesteries</i>, en honor a Dionís. ◆ Programa d'actes: El primer dia, el <i>pithoigia</i>, s'obrien les gerres que contenien el vi nou; el segon, el dels <i>Choes</i>, cada invitat rebia una copa de vi i es competia per a veure qui el bevia primer; el tercer s'ofrenaven a Dionís i Hermes gerros plens de llegums cuits. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ <i>Grans Dionísies</i>, en honor a Dionís. ◆ Programa d'actes: Representació de tragèdies, comèdies i lírica gregues. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Dies 6 i 7, festes <i>Targelies</i>, en honor a Apol·lo, festes de purificació i de protecció enfront dels mals. ◆ Programa d'actes: Cerimònia de purificació, en la que s'assotava a un home i a una dona. L'endemà es coïa el gra de la nova collita i es presentava al déu. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Dia 14, les <i>Bufonies</i>, “la mort del bou”, dedicades a Zeus. ◆ Programa d'actes: Es col·locava ordi mesclat amb blat en una taula, es deixava solt el bou, a qui, després de menjar-se els cereals, un sacerdot el matava i arrancava a córrer. La destreal usada en el sacrifici es tirava.

3.2.3. Les Grans Dionísies.

Les Grans Dionísies d'Atenes eren, sens dubte, les més importants celebracions que, en honor a Dionisos, es realitzaven en tot l'àmbit grec. Duraven diversos dies, però ara no podríem establir una cronologia exacta del desenvolupament dels diversos actes. Se sap que la imatge de Dionisos era conduïda processionalment fins a un temple veí a l'Acadèmia, i després tornada al teatre. En aquesta desfilada participaven homes i dones, fins i tot jovenetes. Al front anaven els sacerdots del déu i els coregs, així com els magistrats de la ciutat. Darrere d'ells formaven un grup de joves atenesos armats (els *efebos*, pertanyents a una

escola militar preparatòria, l'*efebia*, on s'ingressava als divuit anys) i que constituïen la guàrdia de l'estàtua. Tots els adeptes anaven coronats de pàmpols i alguns d'ells portaven craters de vi. Darrere dels iniciats i de la imatge del déu anaven les *canèfones* (o *cistòfores*), donzelles que conduïen canastrells amb fruites i colobres lligades. A les *canèfores* seguien homes disfressats de *sàtirs*, *silens* i *pans*. Les *canèfores* eren donzelles que conduïen les garrafes per a les libacions. Més tard, es van sumar als citats uns sacerdots anomenats *falòfors*, que conduïen un gran fal·lus i entonaven les estrofes anomenades fàl·liques; i els *italòfors*, que vestits de dona, de blanc, imitaven el caminar dels borratxos. La processó es tancava amb el *licnó* o ventador.

La gentada tornava a la nit, a la llum de les teies.

El segon dia de les Dionísiaques tenien lloc els certàmens teatrals: al matí una tetralogia, i a la vesprada, una comèdia, representacions que es repetien els dies següents. (vegeu tema 4.3. El teatre, pàg.1)

Herodot va anomenar Bacus o Dionís “el déu de les màscares”, la qual cosa vindria a confirmar, d'una banda, la tradició grega que sosté que el teatre és va originar en les festes bàquiques; i d'altra banda, d'antiquíssim origen bàquic del carnestoltes (<*carnes tollendas*).

Els historiadors de la literatura consignen que els ditirambes, una de les manifestacions de la primitiva poesia coral grega (segle VI a.C.) destinats a lloar a Dionisos, van ser el germen de la tragèdia i l'alta lírica. Un mite fa d'Arió, el músic prodigiós, l'autor dels primers ditirambes.

És ja doctrina inamovible que les Grans Dionísies (o Dionísiaques) ateneses constituïen la millor ocasió per al llüiment dels dramaturgs. Vestits de sàtirs, els vells actors grecs representaven la passió i mort de Dionisos, un dels actes centrals dels “misteris”.